



SVERIGES AMBASSAD

MOSKVA

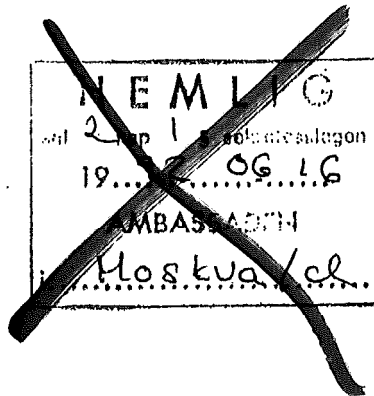
Handl: Björn Lyrvall/cl

PROMEMORIA

1992-06-16

Bil. .... till Beskr. Moskva  
skf. nr 157 den 920618

H E M L I G



Svensk-ryskt arbetsgruppsmöte i RW-ärendet  
(2 bil.)

Den svensk-ryska arbetsgruppen rörande Raoul Wallenbergs öde höll sitt fjärde möte i Moskva den 10 -11 juni 1992. Delegationerna enligt bilaga.

tisdag 10 juni:

Sokolov hälsade välkommen och uttalade sig uppskattande om det senaste mötet i Stockholm. Det hade hållits för över ett halvår sedan och mycket hade förändrats sedan dess. Man representerade nu den Ryska Federationen som offentligt förklarat sig efterträda Sovjetunionen som rättslig successor. Flertalet av delegationens tidigare medlemmar fortsatte arbetet i den ryska delen av arbetsgruppen. Zjuravljev var dessvärre frånvarande p g a sjukdom. Ny medlem i gruppen var juridiske doktorn Nikisjkin från inrikesministeriet, chef för avdelningen rörande repressionens offer. Från det kriminaltekniska institutet närvar frö Orlova vid detta möte. Också Nikonov deltog som oberoende expert i mötet.

Magnusson uttalade förståelse för att de stora förändringarna inneburit ett längre uppehåll i arbetet än under den gångna hösten. En del nyttigt arbete hade emellertid gjorts sedan förra mötet men en hel del återstod och vid detta möte kunde bestämmas var accenten skulle sättas in.

Båda sidor hade uppdrag från sina regeringar att bringa klarhet i denna fråga och arbetet kunde inte betraktas som avslutat förrän sidorna var övertygade om att allt gjorts som var möjligt. Idag var ännu inte fullt bevisat vad som hände 1947 varför det ej helt kunde uteslutas att R.W. alltjämt var i livet.

Sokolov instämde i detta och hävdade att t o m f.d. Sovjetunionens sammanbrott främjat uppklärandet av ärendet - genom uteslutningsmetoden. Det kunde nu t ex helt säkert sägas att R.W. inte kunde befinna sig i Baltikum eftersom regeringarna där knappast skulle dölja hans vistelse. Denna lista kunde göras längre och gjorde rimligtvis arbetet lättare.

Naturligtvis visade många vittnesmål, diskussioner och undersökningar att R.W. inte varit vid livet de senaste åren, men herr Magnusson hade helt rätt i att punkt ännu inte kunde sättas för fallet.

Sokolov övergick efter en kort procedurdiskussion till frågorna som överlämnats av den svenska sidan i promemorior (mars två stycken i maj och en i juni). P g a tidsbrist hade inte alla frågelistorna kunnat studeras och bearbetas lika noggrant.

De första frågorna rörde vissa vittnen som den svenska sidan önskade samtala med. Tidigare förste

vice ordföranden i KGB, Bobkov, hade dessvärre bestämt avböjt att tala med arbetsgruppen. Förra vice utrikesministern Semjonov var nu bosatt i Tyskland och det hade ej varit möjligt att ordna sammanträffande med honom. Två tidigare högt uppsatta ämbetsmän hade per telefon till Zjuravljov gått med på att tala med arbetsgruppen. Det gällde Ponomarjov, före detta chef för centralkommitténs internationella avdelning, samt Semitjastnyj, före detta KGB-chef. Såvitt bekant hade de också accepterat att direkt tala med svenska ambassaden, vilket Magnusson bekräftade. Samtalen hade emellertid blivit mycket korta: Ponomarjov hade genast förklarat att han inget visste om R.W. och aldrig sysslat med fallet. På frågan om ärendet ej handlagts i CK-sekretariatet svarade P. att det handhåfts av KGB och MID. Semitjastnyj sade sig ej förfoga över annan information än vad som redan var känt. Ärendet hade föredragits för honom några gånger men i linje med den officiella ståndpunkten och inför, som han sade, "givande av stereotypa svar". Det hade varit otillfredsställande att bara intervjua dessa personer per telefon.

Sokolov framhöll att det kunde vara svårt att påverka sådana personer. I sammanhanget kunde nämnas att förra KGB-chefen Sjelepin helt vägrat tala om denna fråga och betonat att telefonsamtalet var det första och det sista. Man kunde förstås anta att både Sjelepin och Semitjastnyj kommit till KGB när R.W. ej var i livet men de hade utan tvekan haft många möjligheter att klargöra fallet då efter den 20:e partikongressen när den nya utrikespolitiken deklarerades.

Magnusson undrade om det kunde finnas ytterligare sätt att försäkra sig om dessa personers medverkan, t ex genom hänvändelse från hög politisk nivå.

Sokolov sade att det lönade sig att överväga detta. Vad gällde andra personer på listan, t ex Malenkovs assistent Suchanov, familjen Smoltsov respektive Mjasnikovs barnbarn överlämnades ordet till Vinogradov som inledde med att från säkerhetsministeriets sida hälsa den svenska delegationen välkommen samt uttrycka sitt beklagande även att ministerns assistent Lyskov ej kunde närvara vid arbetsgruppsmötet p g a sammanträde i Högsta Sovjet.

Efter minister Barannikovs möte med ambassadör Berner hade arbetet i R.W.-ärendet bedrivits aktivt. Ledningen för ministeriet hade efter utrikesministeriets önskemål funnit det möjligt att bevara delegationens uppsättning samt att medarbetare som nu var sysselsatta med andra frågor fortsatte att aktivt arbeta med ärendet.

Ziborov uppdrogs att ge en närmare redovisning över det senaste intervjuarbetet. Önskemål hade, vid sidan av tidigare nämnda, uttryckts om samtal med 16 personer. Dessutom hade ytterligare kandidater tillkommit samtidigt som några av namnen i listan fallit bort sedan det visat sig dessa avlidit. Den senaste tiden hade samtal genomförts med nio personer. Bland dem fanns före detta medarbetare vid K:s avdelning vilken som bekant var ansvarig för R.W.-fallet. Också Smoltsovs son hade hörts liksom en rad före detta medarbetare i Lubjankafängelset. Två av samtalen förtjänade särskild uppmärksamhet. Det gällde Smoltsovs son, vilken tagit avstånd från personlig kontakt med

intervjugruppen men ställt upp för telefonsamtal vilket genomförts av Ziborov i Kozlovs närvaro.

Konkret framkom vid samtalet att sonen mindes hur fadern sommaren 47 (datum oklart) om kvällen inkallats till sitt arbete. Fadern var vid denna tidpunkt sjuklig - hade hjärtfel och vistades i hemmet. Därför var det ovanligt med en sådan nattlig inkallelse. Han återkom först på morgonen nästa dag och på sonens fråga om vad saken gällde svarade fadern att "en viss svensk avlidit i fängelset". Inga namn eller omständigheter hade nämnts av S. den äldre.

Det andra samtalet av intresse rörde en medarbetare i det inre fängelset i Lubjanka vilket Kozlov redogjorde närmare för. I utredningen av R.W.-ärendet hade ytterligare en väg funnits som tidigare i någon mån förbisetts - det handlade om samtal med tjänstemän i Lubjanka och Lefortovo-fängelserna. Som resultat av en rad samtal hade ett visst spår påträffats, en rad namn på nya intervjupersoner hade erhållits. Det gav hopp om att kunskapen om R.W:s vistelse i Lefortovo och Lubjanka skulle vidgas. Ett intressant samtal som K. tillsammans med Lyrvall haft förtjänade särskild uppmärksamhet. Personen hade givit ett trovärdigt intryck men givetvis förestod att närmare kontrollera hans uppgifter i arkiv samt att förbereda ytterligare frågor för ett upprepat samtal. Hade verkligen R.W. befunnit sig i den cell och i just det fängelset under aktuella perioden? Tyvärr hade de övriga sex samtalen med servicepersonal vid fängelserna inte kastat något ljus på ärendet - fonogram skulle överlämnas i arbetsordning.

Det överenskoms att ytterligare diskutera intervjuarbetet något senare efter att rättskriminologen, fru Orlova fått lämna sin redogörelse för handskriftsundersökningen.

Orlova som arbetat med R.W.ärendet genom undersökningen av Smoltsov-dokumentet, var tillfredställd över att det ryska institutets slutsatser sammanföll med den svenska sidans dito. Det hade också varit mycket intressant att samarbeta med de svenska handskriftsexperterna sommaren 1990. Vid en ytlig genomgång av rapporterna kunde det uppstå tvivel om slutsatserna på svensk respektive rysk sida sammanföll. Det kunde bero på att de svenska experterna undvek att dra kategoriska slutsatser medan man på rysk sida givit ett sådant svar.

Orlova antog vidare att experterna i Sverige respektive Ryssland i någon mån vägledades av olika vetenskapliga skolor för handstilsanalys. Den kritik som kunde framskymta i den svenska rapporten var egentligen inte befogad - p g a av sin korta vistelse i Moskva hade de svenska specialisterna inte haft någon verklig möjlighet att studera de ryska metoderna fullt ut.

Magnusson tackade för redogörelsen men betraktade sig inte kompetent att gå in på någon sakdiskussion i frågan. De kommentarer som fällts i det svenska utlåtandet skulle inte uppfattas som någon förebråelse utan snarare som ett konstaterande av att olika metoder användes.

En rapport rörande den tekniska utredningen hade nyligen erhållits men ännu inte kunnat översättas

för överlämnade till den ryska sidan. I korthet kunde sägas att de svenska experterna i sin slutsats framhöll att de ryska bedömningarna var rimliga samt att svenska laboratorietest ej motsade dessa resultat. Det var dock viktigt betona att metoderna inte medgav annat än en mycket approximativ tidsbestämning.

Orlova gjorde ytterligare en randanmärkning med innebörden att vissa länders kriminalteknologiska expertis alltid gav sina utlåtanden approximativ karaktär, olika grad av sannolikhet. I Ryssland fanns tre former: 1. kategorisk bedömning, 2. sannolik, 3. "omöjlig att bestämma". Den tyska skolan talade emellertid om sex olika grader av sannolikhet varav ingen var kategorisk utan slutade med "sannolikhet gränsande till visshet".

Persson förklarade att också svenska kriminalexperter kunde ge kategoriska svar när man var helt säker.

Vinogradov var något frågande till en del formuleringar i det svenska vetenskapliga utlåtandet, t ex rörande referenser till tidningsartiklar samt angivelsen att det i "världen förekom förfalskarverkstäder".

Orlova inflikade att också i en rysk rapport kunde sådana uppgifter förekomma om de var av betydande värde för utredningen.

Magnusson tillfogade att de nämnda kommentererna varit av allmän karaktär i rapporten. Senare skulle det bli anledning att återkomma till Smoltsov-rapporten som, även om den skrivits av Smoltsov personligen, kunde ha tillkommit på olika sätt.

(Orlova lämnade mötet för ett annat akademiskt uppdrag.)

Makinen hade två frågor rörande intervjuarbetet. Hur gammal var Smoltsovs son sommaren 1947?

Ziborov genmälde att han varit 23 år och tjänstgjorde i MGB. Därför bedömdes det som realistiskt att samtalet kunde ha förekommit och bevarats i sonens minne.

Makinen riktade den andra frågan till Kozlov. Det rörde sig snarare om en rekommendation att vid samtal med äldre medarbetare från fängelserna inte bara fråga om R.W. utan också om Langfelder samt den tyske diplomaten Roedel. Kanske hade de tillfrågade inte haft med R.W. att göra men däremot med dessa senare, centrala personer. Langfelder var enligt uppgift ca 170 cm lång och rödhårig, vilket lär ha varit ovanligt i Ryssland. Roedel beskrevs av t ex Loyda i ett nyligen genomfört samtal som "fysiskt mycket stor".

Kozlov sade att hänsyn utan tvekan skulle tas till dessa rekommendationer och att han kunde försäkra att intervjugruppen i sina samtal ej bara frågade om R.W., Langfelder, Roedel utan också om helt andra personer. Under den gångna perioden hade ett professionellt arbete utvecklat tillsammans med den svenska sidan.

Makinen övergick därefter till en redogörelse för sitt möte med Jan Loyda föregående fredag. Ett tre timmar långt samtal på tyska hade då förts med denne i hemmet i Langheim, Tyskland. Loyda hade

förklarat att han under Sovjetperioden inte kunnat tala om R.W., beroende på att han i fängelset belagts med tystnadsplikt. Han beskrev att han suttit i samma cell som R.W. och Roedel men mindes inte precis tidpunkten - förmodligen var det senvintern efter krigsslutet, våren 1945. Han mindes ej heller om han först suttit med Langfelder och Roedel och därefter med R.W. och Roedel eller tvärs om, men den ene följde den andre.

L. mindes vidare att han inkallats till förhör med tolk. Tolkens namn var Lidia Kusjtj medan han ej kunde minnas utredarens namn. När han på fråga om sina cellkamrater svarade att han satt med diplomaterna Roedel och Wallenberg sade utredaren att "tysken är diplomat men svensken är inte diplomat".

Frågorna till Loyda hade varit många eftersom han uppfattades som informatör, bl a efter klagobrevet till Vladimirfängelsets chef, men han sade vid intervjun att han inte givit någon information till den sovjetiska sidan om sina cellkamrater och heller inte fått några frågor härom. Några aspekter av intervjun hade varit motsägelsefulla, bl a hade exempel på registerkort från Vladimirfängelset visats och när Loyda fått se Hilles kort sade han omedelbart att han inte kände denna person, trots att det var ett välkänt faktum att de båda suttit tillsammans i Lefortovo.

Ytterligare en aspekt var att Loyda först lärt känna om R.W.s förmodade död från Neues Deutschland 1957 men att han då ställt sig tveksam till hur någon av de tre cellkamraterna R.W., Langfelder, Roedel skulle kunna ha dött 47-48. De hade varit

fysiskt i mycket god form och R.W gjorde gymnastiska övningar varje dag utan undantag. Makinen utlovade ett skriftligt protokoll från intervjun vid ett senare tillfälle. Loyda hade också förklarat sig beredd att svara på ytterligare frågor, men uppgav att han efter perioden i cellen tillsammans med Roedel och R.W. inte ytterligare under sin fångperiod i Sovjetunionen träffat någon av dem. Han hade aldrig sett dem i Vladimir och visste ej heller att Korpus 2 var fängelsets sjukavdelning.

Ziborov framhöll att Loyda i de sovjetiska arkiven omtalades som Hans Loyda medan Makinen omnämnde honom som Jan Loyda. Det var givetvis samma person men använde han olika förnamn?

Makinen konstaterade att Jan användes som ett nickname av Hans (Johannes).

Magnusson återkom till frågan om samtal med före detta högre tjänstemän vilka hittills varit ganska otillfredsställande. Det kunde finnas en poäng att utarbeta en hänvändelse från hög nivå. Kanske kunde en sådan formaliseras efter mötet. Paradoxalt nog verkade det som om journalister ibland kunde ha större framgång - både Suchanov och Semitjastnyj hade nyligen givit långa intervjuer.

Vad gällde andra intervjuer var det intervjugruppens prerogativ, varvid ytterligare uppmärksamhet kunde riktas mot de tyska krigsfångarnas vittnesmål, vilket material överlämnats 1956 av den svenska sidan. Ett exempel härpå var en liten uppgift från den tyska

krigsfången Rensinghoff, som nämnt att R.W. strax före flyttningen från Lefortovo till Lubjanka den 1 mars 1947 kallats till förhör varefter "kommissarien sagt till honom att fallet var politiskt och att han aldrig skulle komma att dömas". Uppgifter hade i arkiven återfunnits om Kuzmisjins förhör med Wallenberg den 11 mars, men då var han redan i Lubjanka.

Vad gällde övriga intervjuer kunde det också vara intressant att på nytt höra -S. vilken gav en intressant och sammanhängande redogörelse för en teori om R.W. vistelse.

K. var givetvis en nyckelperson men hur man ytterligare skulle samtala med honom kunde hänskjutas till intervjugruppen.

Sokolov framhöll att hänvändelser till före detta säkerhetsmän från de ryska myndigheterna nu var en delikat fråga. När man tog avstånd från kommandoadministrativa metoder kunde man inte göra så. Vad gällde journalistvägen kanske den var mer framkomlig.

Också vid tidigare möten hade frågan om ytterligare samtal med K. diskuterats och det var inte uteslutet med initiativ från den svenska sidan för att finna en väg till denna person. Mänskliga kontakter kunde var komplicerade och inte alltid lyckades det med att få människor att tala. Att döma av tidigare samtal var det inte speciellt många som ville påminna sig sitt förflutna, vilket inte alltid var så vackert.

Ziborov underströk att taktiken rörande samtalen med K. flera gånger tidigare diskuterats i arbetsordning, men ännu hade ingen formel hittats för hur han skulle förmås att tala. Givetvis skulle nya samtal genomföras. Dessförinnan fick man givetvis diskutera formerna på nytt.

Magnusson föreslog att frågan hänsköts till intervjugruppen. Det var emellertid viktigt att en kontakt togs under de närmaste veckorna.

Magnusson frågade också om MVD-chefen Dudorov som varit engagerad i fallet 1956 alltjämt var i livet, varpå Sokolov svarade att han förmodligen avlidit för länge sedan men att frågan närmare skulle kontrolleras.

Vinogradov fortsatte genomgången av frågelistan från mars, 92, avsnitt 2.

Vinogradov tog upp frågan rörande inbjudning av gamla arkivmedarbetare och frågade om utrikesministeriet vidtagit några åtgärder rörande centralkommitténs respektive presidentarkiven.

Sokolov redogjorde för det nya arkivsystem som var under upprättande. Varje arkiv hade sin egen specialite - centrum för förvaring och studium av nutidshistoriska dokument hade huvudsakligen dokument från förra seklet fram till 1952, medan centrum för modern dokumentation på Staraja Plosjtjad omfattade material från tiden 1953-1992. Presidentarkivet omfattade slutligen hela Sovjetperioden och särskilt viktiga dokument från denna tid.

De först två nämnda arkiven var redan öppna och t o m utländska forskare kunde studera i dessa. Säkert kunde ryska och svenska forskare få tillgång till intressanta filer.

Vad gällde presidentarkivet hade Nikonov vid det senaste sammanträdet överlämnat ett stort antal dokument från bl a detta arkiv. Knappast fanns något nytt att hämta där.

Ziborov sade att man undersökt vilka äldre KGB-medarbetare som kunde ha sysslat med förarbetet till vad som senare blev s.k. Gromyko-memorandumet. Det hade fastställts att två personer Nedosejkin-Stepanov samt Kalinin varit involverade i detta arbete, men tyvärr var nu båda var döda. Detsamma gällde också deras närmaste medarbetare - Tjagtjanov, Marachov m fl. Nu fanns bara vittnesutsagor från kollegor till dessa personer som A. och K, vilka intervjugruppen redan hört.

MVD hade så vitt bekant inte deltagit i utredningen 1956.

Nikisjkin bekräftade detta.

Magnusson undrade om det i MVDs arkiv inte fanns någon dokumentation från undersökningar i läger från denna tid.

Nikisjkin önskade återkomma till denna fråga något senare för att ej gå händelserna i förväg. Några uppgifter om att MVD deltagit i utredningen 1956 fanns emellertid inte.

Magnusson betonade att det emellertid av dokument från presidentarkivet framgick att Dudorov fått information av innebörden att KGB samt MVD uppdragits att utföra en utredning rörande R.W.

Nikisjkin lovade kontrollera detta och återkomma.

Magnusson fastslog att just hanteringen av ärendet 1956 framstod som något av det viktigaste som kvarstod att utreda.

Det kunde bara beklagas att många medarbetare hunnit avlida, men kanske fanns skäl att ytterligare höra A. och K. De nämnde om 1956 men mycket kort. Kanske kunde mer information fås fram rörande denna utredning.

Därtill var givetvis MiDs handläggning av ärendet 1956 av stort intresse liksom omständigheterna kring Smoltsov-rapportens upphittande. Där fanns ju t ex blyertssiffror som brukligt var på sovjetiska arkivdokument. Var det siffror från utredningsakten 1956 - 57 eller från sjukvårdsavdelningens dossier? Fanns överhuvudtaget dokument bevarade från sjukhusavdelningen?

Till arkivfrågorna hörde också huruvida något bakgrundsmaterial upprättats, t ex inför överlämnandet av R.W.'s tillhörigheter 1989, men också tidigare inför föredragningar i centralkommittén.

Arbetsformerna i centralkommitté- respektive presidentarkivet kanske kunde diskuteras i arbetsordning. Det stämde att dokument erhållits ur

presidentarkivet i december men samtidigt framhölls att garantier ej kunde ges att detta var allt material. Kanske kunde undersökningen nu fortsätta.

I dagens tidningar framgick vidare att Stalins personliga arkiv nu skulle göras offentligt. Det måste givetvis också inkluderas.

Ytterligare en fråga gällde var ministerrådets arkiv kom in i bilden samt huruvida möjligheterna uttömts i försvarsministeriets arkiv. Det var också av intresse hur det gick med herr Galitskijs utredning. Förhoppningen hade varit att han idag skulle redovisa sina resultat.

Den tidigare första huvudstyrelsens arkiv kanske hade operativt material som kunde kasta ljus på R.W.'s öde eller ge något om omständigheterna kring hans arrestering. En del material hade erhållits från Smersj arkiven men det var oklart hur situationen låg till. Tillsammans med ambassadör Berner hade ett samtal hållits med Primakov som sagt att underrättelsetjänsten å ena sidan inte hade något material rörande R.W. men å andra sidan att operativt material också kunde överlämnas men först måste "tvättas" med hänsyn till känsliga uppgifter.

Slutligen hade en person gjort gällande - och det var oklart om han var tillförlitlig - att R.W.'s dossier upphittats i Sibirien. Uppgiften hade nått den svenska sidan på omvägar och meddelades främst i syfte att klargöra huruvida motsvarande nått den ryska sidan.

Sokolov önskade kort besvara några av frågorna. Beträffande ministerrådes arkiv överfördes det till det centrala statliga oktoberrevolutionsarkivet. Detta arkiv existerade nu de sista dagarna under detta namn innan det skulle förenas med andra statliga arkiv, före detta ryska ministerrådets arkiv m fl. Specifika förfrågningar hade tidigare sänts till ministerrådsarkivet och besvarats negativt, vilket parentetiskt var relativt naturligt eftersom ministerrådet sysslade med ekonomiska/finansiella - frågor.

Magnusson framhöll att han tagit upp frågan med hänsyn till Molotovs speciella ställning i ministerrådet.

Vinogradov sade att man efterforskat bakgrunden till Gromykomemorandumet genom studium av säkerhetsministeriets dokument, utrikesministeriets arkiv och centralkommittéarkiven. Undersökningen hade visat att ett utkast till Gromykomemorandumet hade diskuterats 1956-57 samt att de dokument som bevarats vittnade om att MID och KGB svarade för denna fråga. Varianter av memorandumet hade överlämnats till den svenska sidan. Vad gällde KGBs arkiv fanns bara den slutgiltiga varianten kvar.

Rörande Smoltsov-rapporten hade för två år sedan en ny genomgång gjorts av material från Lefortovofängelset (sic) bland dokument där sådant material skulle kunna återfinnas, t ex i akten rörande extraordinära händelser eller i personliga fängelsedossier. Någon personlig fängelsedossie hade emellertid inte återfunnits men man kunde hypotetiskt anta att en sådan akt existerat. Det

gick ej att kategoriskt säga varifrån denna rapport hämtats. Om man teoretiskt antog att den hämtats från akten över extraordinära händelser måste medtas i beräkningen att dessa dokument hade begränsad arkiveringstid. Det kunde inte uteslutas att rapporten hämtats ifrån en sådan akt och sparats från den tid då eftersökningen genomfördes. Om detta vittnade bl a sidnumreringen på Smoltsov-dokumentet.

Magnusson frågade på nytt om sjukvårdsavdelningen haft någon egen dokumentsamling samt om hur Smoltsov-dokumentet förvarats efter 1956 -separat eller i en sammanhållen dossie.

Vinogradov förklarade att sjukvårdsavdelningens material ingick som en beståndsdel i fängelsearkivet. Det fanns inget separat arkiv för sjukvårdsavdelningen. Som tidigare förklarats bevarades material som t ex fångars klagomål i personakterna. Vad gällde registerboken för extraordinära händelser hade en sådan journal uppvisats för den svenska sidan, vilket torde ha en föreställning om vad det var för något.

Smoltsov-dokumentet hade efter 1956 bevarats som ett enskilt dokument och brevväxling i frågan från den tiden fram till idag ungefär på samma sätt som i svenska UDs arkiv i Stockholm, vilket besökts under Sverigemötet.

Vad gällde officiella dokument till ministerrådet och centralkommittén, så bevarades dessa i särskilda s.k nomenklaturaakter för brevväxling med dessa instanser. Dessa hade undersökts, bl a

Abakumovs brev var just ett sådant dokument som skulle kunna återfinnas i nomenklaturaakterna, men som bekant hade det ej bevarats vare sig i KGBs eller MIDs akter. Vad gällde olika varianter av Gromykomemorandumet hade svenska sidan fått kopior av det som återfunnits i centralkommitté respektive MID-arkiv. I KGB fanns inte några andra dokument.

Material rörande överlämnandet av de personliga tillhörigheterna: inget särskilt dokument härom, riktat till någon annan instans, hade upprättats. Själv mindes V. mycket väl denna episod men några skriftliga rapporter hade inte upprättats i sammanhanget.

Magnusson undrade om det kanske fanns någon promemoria, varpå Vinogradov sade att han på nytt skulle undersöka om det fanns någon brevväxling med annan instans.

(lunchavbrott).

Vinogradov återtog och sade beträffande Stalins arkiv att situationen nu var sådan att materialet var öppet. En gemensam prövning kunde genomföras och oberoende experter engageras för arbetet.

Ministerrådets arkiv hade redan berörts av herr Sokolov men ytterligare en precisering kunde vara på sin plats. I det tidigare nämnda Oktoberrevolutionsarkivet fanns ej alla dokument varför man också borde vända sig till arkivet vid ministerrådets administrativa avdelning (kansli). Redan tidigare hade herr Nikonov gjort en sådan förfrågan angående vissa dokument.

Beträffande försvarsministeriearkiven hade inte alla möjligheter uttömts. Arbetet fortsatte och förfrågan hade sänds dit, i synnerhet som ett arkivdokument därifrån överlämnats till den svenska sidan - rörande anhållandet av R.W. i Budapest - fanns skäl att söka vidare i dessa arkiv.

Herr Galitskij bedrev sina studier i centrala statsarkivet, tidigare "särskilda arkivet". Redan tidigare hade en prövning av detta arkiv genomförts och som följde av det officiella svaret hade inga uppgifter om R.W. påträffats där. Vad gällde enskilda personliga dossier rörande krigsfångar hade sådana i enlighet med av den svenska sidan presenterad lista, studerats. Därtill hade ytterligare namn undersökts på ryskt initiativ. Inför detta möte hade herr Magnusson vidare tagit del av två dossier - Richter och Scheuer/Schlüter.

Galitskij hade under sin utredning ej bara sett efter R.W.s namn utan också fördjupat sig i dokumenthanteringen. Inga som helst nya uppgifter om R.W. hade emellertid framkommit. Tidigare hade som bekant också Roginskij och andra oberoende experter arbetat i arkivet.

Rörande underrättelsetjänstens arkiv hade säkerhetsministeriet tidigare gjort officiell hänvändelse i frågan, såväl då underrättelsetjänsten, ingick i KGB (bl a vad gällde ärendet Tolstoj-Kutuzov) som senare och alla erhållna uppgifter hade meddelats den svenska sidan. Vad gällde Primakovs uppgift att alla dokument fanns i säkerhetsministeriets arkiv så syftade det troligen på tidigare omtalad

brevväxling mellan instanser. Rörande operativt "tvättat" material fanns inga uppgifter. Det var emellertid naturligt att kontakterna mellan den svenska sidan och herr Primakovs organisation fortsatte på denna punkt.

Samtligt material från Smersj-arkiven fanns i säkerhetsministeriets ägo, bl a rörande den svenska missionens verksamhet i Budapest. En förteckning över redan studerat material fanns inkluderat i den sammanställning som efterfrågats av den svenska sidan och som senare skulle överlämnas.

I förteckningen hade också fastställts vilka konkreta personer som kunnat ha med R.W. att göra. Beträffande många av dessa personer hade uppgifter lämnats till Kartsev i den internationella kommissionen samt till herr Magnusson tidigare.

Om ytterligare behov fanns av att studera Smersjmaterial var den ryska sidan beredd härtill.

Beträffande den föregivna Wallenbergdossien i Sibirien saknades uppgifter på rysk sida. Det var önskvärt om herr Magnusson kunde meddela källan till uppgiften i syfte att dennes trovärdighet skulle kunna kontrolleras.

Som den svenska sidan kände till hade en hänvändelse gjorts till alla regionala säkerhetsorgan i Sovjetunionen.

Magnusson tackade för en intressant genomgång och noterade att det började utkristalliseras hur arbetet skulle bedrivas vidare. Koncentrationen

fick inriktas på vissa arkiv, som Stalins arkiv, partiarkiven. Det var angeläget att få fram personer från båda sidor som kunde ta itu med arbetet. Det kunde vara av intresse att på nytt vända sig till ministerrådsarkivet eftersom tidigare dokument efterfrågats endast selektivt. Det noterades också att undersökningen fortsatte i försvarsministeriets samt Smersj-arkivet i säkerhetstjänstens kontroll. Vad gällde utrikesunderrättelsetjänstens arkiv kunde kanske båda sidor på nytt vända sig dit för klargöranden.

Rörande den sistnämnda frågan fick ytterligare information överlämnas senare.

Persson undrade om akter rörande förstörelse av dokument bevarats från 40- och 50-talen.

Vinogradov sade att han lyft fram två teorier rörande var Smoltsov-rapporten kunde ha hämtats. Själv trodde han inte att någon R.W.-akt existerade i sinnevärlden. I fängelsematerialet förvarades normalt dokument rörande förstörelse av dossier och enskilda dokument. Ziborov tillade att det på dokumentet om förstörelse av akt bara angavs dokumentets eller dossiens nummer, inte innehållet i den förstörda dossien.

Persson utgick från att det också fanns ett register bevarat över vad numret syftade på.

Vinogradov förklarade att rapporten om förstörelse av dokumentet bifogades i en dossie. Om man som exempel tog en registerbok rörande extraordinära händelser så förstördes sådana dokument endast med en allmän hänvisning.

Persson antog att det måste finnas en registerbok - varför skulle annars den förstörda aktens nummer anges.

Vinogradov underströk att man måste skilja på olika typer av dossier. Fångens persondossier bevarades evigt. Enligt gällande regler skulle däremot registerböcker och journaler ha förstörts men det hade ej blivit av. För åskådlighetens skull kunde en akt om förstörelse av dokument visas vid ett senare tillfälle.

Persson tog upp frågan om täcknamn för fångar i KGBs fängelser. Det var viktigt när arkiven studerades att också vara uppmärksam på eventuella möjliga täcknamn.

V. underströk att denna fråga tidigare diskuterats samt att det klargjorts att fångar endast i undantagsfall hölls under annat namn eller nummer. Det kunde gälla särskilt viktiga fångar, t ex Vasilij Stalin. R.W. satt under sitt eget namn, varken täcknamn eller nummer. Om detta vittnade förhørsjournaler av vilka kopior överlämnats till den svenska sidan. Också det sista exemplet - från intervjun med tjänstemannen i Lubjankafängelset - visade detta.

Rörande problemet med nummerfångar, och i synnerhet nummer 7, så fortsatte utredningen om vem denna person kunde vara. Från 1945 och framåt satt flera fångar under olika perioder fängslade som fånge nummer 7 men Wallenberg var fängslad under sitt eget namn.

Magnusson betonade att vad som åsyftades var att R.W. kunde ha varit fängslad under annat namn efter 1947. Detta kunde ej uteslutas.

Vinogradov instämde att versionerna kunde vara olika men att inga dokument som bekräftade detta hade återfunnits.

Makinen tog upp frågan om nummerfångar i Vladimirfängelset. I oktober hade nämnts att den internationella kommissionen funnit att fånge nummer 1 var ungrare, född 1909-10, samt att det fanns minst 32 nummerfångar i Vladimirfängelset. Namnen på flera av dem hade klargjorts eftersom två registerkort ofta satt tillsammans i kartoteket. Emellertid hade ej nummer 1 respektive nummer 2 kunnat fastställas.

Tills det avgjorts vilka fångar som hållits under dessa nummer var det svårt att avgöra att R.W. eller L. ej suttit som nummerfångar under någon period av sitt fängslande.

Vinogradov meddelade att herr Nikisjkin senare skulle komma in på denna fråga. Om det fanns någon nummerfånge som visade sig var identisk med R.W. eller L. skulle den svenska sidan givetvis meddelas. Om andra namn dolde sig bakom numren bevarade den ryska sidan rätten att underrätta den svenska sidan om detta eller ej.

Nikisjkin gick in på frågan rörande R.W.'s eventuella vistelse i läger som Vorkuta, Alexandrovsk, Verchne-Uralsk + flera andra som berörts i publikationer. I syfte att klargöra denna

fråga hade förberetts och distribuerats ett cirkulärbrev beträffande kontroll av vittnesmål om R.W. till samtliga ryska regionala informationsavdelningar vid inrikesministeriestyrelserna samt till respektive läger och fängelser. Från en rad informationsavdelningar hade svar redan inkommit - emellertid utan positiva besked.

Beklagligtvis kunde svar ej förväntas från samtliga avdelningar inom kort p g a arbetsmängden, men den svenska sidan skulle erhålla information om alla resultat. Dessutom kunde meddelas beträffande Rudolf Klassens vistelse i Vorkutalägre att han verkligen avtjänat straff där. Några uppgifter om att han verkligen träffat R.W. fanns emellertid inte. Arbetet att fastställa nummerfångarna i Vladimirfängelset fortsatte också.

Magnusson tackade herr Nikisjkin och frågade huruvida det tidigare överlämnade fingeravtrycket, trots dålig teknisk kvalitet, kunnat kontrolleras.

Nikisjkin sade att det ej återfunnits i det centrala kartoteket men kontroller genomfördes också i lokala register.

Magnusson erinrade sig att det tidigare talats om ett centralt register för hela Sovjetunionen.

Nikisjkin dementerade att så var fallet. Fingeravtryck kunde erhållas endast från dem som anhållits i administrativ ordning. Något register över samtliga sovjetiska medborgares fingeravtryck fanns inte. (sic)

I det centrala registret fanns inga uppgifter. Däremot i regionala operativa förteckningar kunde kanske något återfinnas.

Magnusson frågade om cirkulärskrivelsen utsänts också till tidigare hemliga läger varpå Nikisjkin undrade vad som menades med hemliga läger.

Vinogradov bröt in och sade att det i princip inte existerade några hemliga läger - alla de kontrollerade registren avsåg samtliga läger.

Nikisjkin sade att det i Perm t ex funnits ett läger för s.k. politiska brott men det hade ej varit hemligt.

Vinogradov inflikade att det kanske ej publicerades i tidningarna var lägren var belägna men internt var alla läger kända.

Sokolov förklarade att arbetet i utrikesministeriets arkiv fortsatt, vilken den svenska sidan torde ha en bra uppfattning om. MID hade haft rollen som förmedlande länk och av överlämnade dokument framgick mekanismen för beslutsfattande i det gamla Sovjetunionen. När en note anlände till MID, skandinaviska avdelningen överlämnades brevet till vederbörande ämbetsverk, i detta fall till KGB. Merparten av dokumenten visar emellertid att samordnandet sköttes via telefon, varför övergångsdokument som visade det inre "köket" för beslutsfattande saknades. Det fanns instansskrivelser till centralkommittén varav emellertid framgick att CK ej beredde frågorna utan snarare bara behandlade ställda frågor. Därför

skulle förhoppningarna ej vara stora att bakgrundsdocument kunde påträffas i centralkommitténs arkiv.

Ett dokument som i fotokopia skulle överlämnas till svenska sidan visade anmärkningsvärt nog att det i januari 1957, praktiskt taget ett år efter det första utkastet till Gromykomemorandumet tillsänts centralkommittén av Sjepilov och Serov, översändes en skriftlig rapport till Sjepilov från vice utrikesminister Zacharov om att det på KGBs begäran införts rättelser i noteutkastet - d v s att det i sluttexten till noten ej angavs plats där R.W hade vistats.

Magnusson nämnde att en uppgift i ett MID dokument - en PM från Gribanov 1956 - gav upphov till vissa funderingar. Det rörde ett vittnesmål rörande en vis Müntynen vilket överlämnats av den svenska sidan och rörde ett föregivet möte med R.W. Gribanov skrev att MVD-KGB uppgav att M. "inte mött" R.W. under sin fångenskap i Sovjetunionen (1949-55) och att han därför inte kunde ges sådan information till den svenska sidan. Poängen var givetvis formuleringen "inte mött" - istället för att skriva att R.W. ej var i livet el dyl.

Nikisjkin förklarade detta med att det ryska språket var mycket rikt och att det var det senare som avsetts.

Sokolov betonade att det också var nödvändigt att ta hänsyn till att inte heller Gribanov visste var R.W. var någonstans när han skrev sin promemoria. Tyvärr hade G. avlidit för två år sedan varför det

ej var möjligt att höra honom närmare. Det föreföll emellertid inte sannolikt, ansåg Sokolov, att någon på MID var informerad om sakens verkliga läge.

Det välkända brevet från Abakumov till Molotov bestyrker detta antagande. I registerboken hade angivits att brevet inkommit "utan bilaga" vilket var en praxis för angivande av att arkivkopia saknades. På detta sätt försökte kanslipersonalen att återförsäkra sig.

Magnusson undrade om den tjänsteman som gjort anteckningen om brevet - Vetrov - alltjämt var i livet.

Sokolov förklarade att denne varit ambassadör i Danmark och slutat som Generalkonsul i Calcutta, därefter avlidit.

Von Dardel frågade när Smoltsov-rapporten upptäcktes och blev känd i MID.

Sokolov förklarade att den blivit känd när utkastet till svarsnote inkom i maj 1956.

Magnusson hävdade att tre utkast formulerats i april-maj 1956 men att inget då nämnts om Smoltsov-rapporten, vilken överraskande dök upp i svaret till den svenska sidan.

Sokolov vidhöll att denna rapport omtalades i utkastet 1956. Dessutom fanns där hänvisningar till den inrikespolitiska situationen i Sverige.

Magnusson sade att ett utkast till note erhöles från MID. Det var en skrivelse till

Centralkommittén (Molotov/Serov april-maj 56) var i förslag gavs om hur den sovjetiska ambassaden i Stockholm skulle under hand efterfråga mer information hos den svenska sidan och därefter lämna svar efter den svenska valkampanjen. Ett tredje utkast som ej antogs talade om att R.W. avlidit i sjukvårdsavdelningen i Lefortovo (ej Lubjanka) och att han anklagats för spioneri. Inte heller där fanns något om Smoltsov-rapporten. Först i februari 1957 nämndes denna för första gången.

Sokolov hävdade att denna variant av noten fanns redan 1956 vilket Magnusson inte sade sig kunna få bekräftat av det material som erhållits.

Vinogradov föreslog att frågan ånyo kontrollerades i arkiven. Sokolov sade att det sista utkastet förberetts i början av januari vilket framgick av Zacharovs brev. Alltså fanns denna variant redan 1956. (dvs alldeles i slutet av 1956)

Magnusson noterade att Smoltsov-rapporten nämnts den 12-14 januari 1947 varvid Sokolov påpekade att Zacharovs notering var daterad den 7 januari.

Magnusson frågade varför det i ett av utkasten uppgivits att R.W. dog i Lefortovo.

Vinogradov gjorde gällande att det endast refererades till att material rörande Lefortovo studerats, varvid Magnusson läste innantill ur noteutkastet av vilket framgick att R.W. skulle ha avlidit i Lefortovo.

Ziborov förklarade denna motsättning med att de personer som förberett utkastet mycket väl kände

till R.W.s verkliga öde. Syftet med motsättningen var att man sökte efter den mest acceptabla och bekväma formen för ett svar till den svenska sidan. Både Molotov och Serov var säkerligen i detalj informerade om vad som hänt.

Sokolov påstod att det av dokumenten rent av framgick att tiden var mogen att meddela om R.W.s död.\*)

Ziborov återtog att författarna försökte finna en form som låg så nära sanningen som möjligt. Det var nu också känt att R.W. vistats både i Lefortovo och Lubjanka.

Magnusson framhöll att hänsyn också måste tas till att Molotov uttryckligen frågat inrikesminister Hedlund vilken period som vittnesmålen hänförde sig till, och fått svaret 1945-47.

Von Dardel upprepade frågan när Smoltsov-rapporten egentligen dykt upp i KGB-arkivet. Fanns det en Smoltsov-rapport rörande Lefortovo respektive en rörande Lubjanka?

Kozlov önskade göra en kommentar. Utgående från den svenska sidans frågor samt sakkunnigutlåtandet av de rättskriminologiska experterna framgick att den svenska sidan inte direkt utsade men uppenbarligen förmodade att Smoltsov-rapporten var förfalskad. Det gav anledning att betvivla att R.W. var död. Den svenska sidans uppfattning var ganska rimlig och det stämde att Smoltsov-rapporten under dessa omständigheter förlorade en viss del av sin bevisstyrka samt grad av tillförlitlighet. Men

\*) (anm: i dokumentet talas om "RW:s öde")

samtidigt var det viktigt att under det fortsatta arbetet ta hänsyn till att det även på denna punkt existerade olika uppfattningar.

Sokolov konstaterade att detta var ett ganska djärvt antagande.

Magnusson delade Kozlovs mening att alla möjligheter måste hållas öppna.

Vinogradov sade att de enda dokumenterade uppgifterna - och bara sådana medtogs i beräkningen - visade att rapporten dykt upp i samband med utformningen av Gromykomemorandumet. Precis som med de dokument som nu upptäcks var det dock egentligen av äldre datum.

Det fanns inte två rapporter som herr von Dardel talat om. Man kunde ha olika inställning till rapporten och dess innehåll. Varje teori som t ex uttalas av herr Kozlov eller någon annan måste övervägas, men rapporten existerade och den kunde ej helt ignoreras, särskilt som experterna visat att den skrivits av Smoltsov och denne dog 1953. Givetvis kunde teorin framföras att rapporten förfälskats senare, men en sådan teori kan användas mot vilket dokument som helst.

Den ryska sidan studerade tålmodigt alla frågeställningar som kom upp under utredningens gång inklusive de mest otroliga versioner.

Något cirkulärbrev i samband med utredningen 1956 hade inte återfunnits varken i MVD eller i KGB. Däremot kunde man hoppas på att de cirkulärbrev som nu utsändes skulle bevaras för historien.

Kanske kunde parterna mötas i arbetsordning för att avgöra vilka stenar som redan vänts. Ibland uppstod känslan att samma fråga besvarades om och om igen.

Sokolov framhöll att en praxis med arbetsmöten redan tillskapats. Beträffande Smoltsov-rapporten kunde, oberoende om den var äkta eller ej, denna tas som ett faktum. Där fanns datum och alla uppgifter. Om den ryska sidan så önskat hade man kunnat avsluta utredningen för länge sedan, men genom sitt arbete ville man visa att alla tvivel skulle avlägsnas.

Ännu hade inga vittnesmål eller dokument givit bevis för att R.W. var i livet. I synnerhet i våra dagar var det svårt att tro att så kunde vara fallet. Nu fanns inga politiska fångar i Ryssland och glasnost hade trängt in i alla porer i landet. Det fanns inga som helst tvivel om att den ryss som för ett eller två år sedan träffat R.W. denne skulle ha känt sig oförhindrad att meddela hela världen detta. Idag publicerades t o m chiffertelegram i de ryska tidningarna.

Det var kanske ingen slump att de flesta vittnesmålen kom från utlandet. Det var också en vägande uppgift att ministern Gromyko i sitt brev till centralkommittén skrivit att man borde underrätta om R.W.s död. Han skulle ej ha tagit ett sådant steg om det inte funnits särskilda skäl härtill. Det var en mycket försiktig person.

Kvarstående frågor skulle emellertid naturligtvis lösas. Om KGB önskat förfalska något hade det förmodligen gjorts så noga att det inte vore möjligt att avslöja. Dessutom hade alla dokument i så fall återfunnits.

När det sista vittnets uppgifter kunnat vederläggas då kanske man kunde säga att inget mer fanns att pröva.

Magnusson föreslog fortsatt genomgång av frågelistorna och betonade att skälet till att man från svensk sida ibland återvände till samma frågor berodde på att diskussionen utgjorde en fortgående process och att det i bland fanns önskemål om att belysa frågor från nya aspekter.

Vinogradov redovisade en förteckning av genomgångna arkiv som förberetts för den svenska sidan.

Sokolov sade att man i MiD-arkivet studerat dokument som delvis tidigare var kända för den svenska sidan och som kastade ljus på beslutsprocessen. Det gällde bl a Gromykomemorandumet, Kollontajs information till utrikesministerns hustru (något chifffertelegram fanns inte i frågan), Mjasnikov-affären (kopior skulle överlämnas till den svenska sidan) samt Sjirjagin-frågan varom ingen ytterligare information återfunnits. Frågan om Kalinskijs/Kaplan var obekant för Sokolov.

Magnusson framhöll att historien Kalinskijs/Kaplan grundades på ett vittnesmål som resulterat i en svensk hänvändelse 1979. Vissa dokument från KGB om Kaplan hade erhållits 1989.

Ziborov framhöll att så vitt han kände till var Kalinskijs/Kaplan vittnesmålet välkänt och behövdes inte kommenteras så utförligt här.

Det kunde emellertid erinras om att Kaplan hörts i frågan medan han satt fängslad i Komi varvid han förnekat att informationen om mötet med R.W. härrörde från honom. Det var dottern i Israel som kommit med detta. Kaplan avtjänade straff för valutabrott och Ziborov hade själv talat med hans hustru som också kategoriskt förklarat att hon inte kände till detta eller att maken sagt något om ett sådant möte. Inte heller hade någon information sänts från henne till dottern av denna innebörd och familjen var beredd att dementera informationen i vilka massmedia som helst.

KGBs uppfattning om Kaplans föregivna möte var att informationen spridits i syfte att uppnå en tidigare frigivning av Kaplan från fängelset. Vid samtalet med Kaplan i lägret hade han själv för övrigt kopplat frågan om offentlig dementi till en förtidig frigivning.

Von Dardel nämnde att också ett vykort till Detroit figurerade rörande ett möte med en svensk i Butyrkas sjukstuga.

Ziborov konstaterade endast att både Kaplan och hustrun kategoriskt förnekat sin delaktighet i ärendet.

Vinogradov tog upp frågan om Sjirjagin som var en av de många som påstått att han träffat Wallenberg. Hade svenska sidan ytterligare information så kunde frågan kontrolleras.

Magnusson refererade till att uppgiften hämtats från ett MID-dokument som överlämnats till den svenska sidan. Om brevet ej fanns i MID (och det

bekräftade Sokolov) så kanske det kunde spåras i de lokala KGB-arkiven. Frågan hade tidigare diskuterats runt detta bord. Det intressanta var att Gribanov i sin skrivelse till KGB bad säkerhetsorganen kontakta Sjirjagin så att han inte skulle sprida uppgifterna i sitt brev.

Vinogradov lovade att kontrollera igen.

Beträffande Gfrorner så hade Magnusson fått möjlighet att studera hans akt. Så hade också Arzjannikov och andra representanter för den svenska ambassaden och ytterligare studier skulle inte bereda några problem.

V. övergick till den avslutande frågeförteckningen i promemorian av den 16 mars:

Fråga 1: de dokument som erhållits hade överlämnats till svenska sidan, men frågan var ännu öppen i viss mån. Enligt muntliga uppgifter fördes inga stenogram från politbyråsammanträdena. Detta hade meddelats av Nikonov i Stockholm.

Magnusson bekräftade det men framhöll att frågan lämnats öppen vid detta möte.

Vinogradov övergick till fråga 2: Vad menades med förfrågan 1956?

Magnusson förklarade att det rörde sig om en muntlig förfrågan om Schlüter/Scheuer av den sovjetiska ambassadören i Stockholm. Bakgrunden fanns i dokument som överlämnats av den sovjetiska sidan. Ytterligare information rörande denna fråga hade överlämnats skriftligen till Zjuravljev för några veckor sedan.

Hallqvist inflikade att denna fråga lett till omfattande undersökningar i flera länder vilka i praktiken upptog flera dossier. På svensk sida ställde man sig frågan varför man just frågat om Scheuer.

Vinogradov efterfrågade samtalsuppteckning från den aktuella förfrågan. Från rysk sida bad man inte så ofta om dokument.

Magnusson utlovade en kopia till påföljande dag.

Vinogradov återtog. Fråga 3: Hade redan besvarats.

Fråga 4: Det fanns två bröder Kabulov, Bogdan som 1946 arbetade i ministerrådet tillsammans med Molotov och följdaktligen inte kunnat ha med förhör att göra. Den andra brodern var Amajak - vice chef för huvudstyrelsen för krigsfångar, men det fanns inga protokoll som visade att han själv ledde förhör.

Det framgick av akter rörande de krigsfångar som haft med R.W. att göra att de förhörts av operativa medarbetare tillhörande Kartasjovs avdelning eller utredningsavdelningen för särskilt viktiga ärenden. Kabulov var ej närvarande enligt dokumenten.

Magnusson förklarade sig nöjd med svaret och tillade att frågan grundade sig på information från tyska krigsfångar.

Vinogradov förmodade att chefen kunde ha varit närvarande vid förhör vilket Magnusson instämde i och underströk att så kunnat vara fallet den 22 juli 1947.

Vinogradov upprepade att härom inget antecknats i förhörsprotokollen. Båda bröderna arkebuserades och kunde följaktligen inte intervjuas.

Fråga 5: Frågan skulle egentligen riktas till specialister. Av dokumenten framgick att man använt sig av följande metoder - mikroskopi, luminiscensanalys, spetrotonalddelning och andra specialmetoder. Själv hade Vinogradov tittat mot ljuset.

Fråga 6: Nikisjkin hade redan besvarat frågan. Av svaret framgick att redan tidigare en noggran prövning rörande R.W.s eventuella vistelse i Vorkuta genomförts men att ingen information påträffats. Beträffande Klassen bekräftades att han vistats där. Det var en sovjet-tysk som dömts 1951 och frigivits efter amnestin 1953. Uttalandet var en sak för hans eget samvete.

Fråga 7: Gogoberidze arresterades för spionage 1942, dömdes 1944 och var i Lubjanka som rannsakningsfånge och efter domen i Vladimirfängelset. I hans ärendet finns inget om R.W. Det var ett s.k. gruppmål som inte bara innehöll information om G. utan också om andra personer.

Makinen sade att det av G.'s registerkort i Vladimir framgick att han satt fängslad på grundval av två separata domslut. Själv trodde han inte att G. var förknippad med R.W. men detta var ett exempel på hörsägen.

Vinogradov upprepade att det i filen inte fanns någon information om R.W.

Makinen sade att detta kunde stämma men att han samtidigt trodde att G.'s person dossier hade förstörts.

Vinogradov förklarade att det var korrekt. Den personliga dossien förstördes enligt MVDs reglemente, medan fängelseakten hade bevarats.

Makinen framhöll att många tyskar sagt att G. berättat om möten med R.W. i Vladimir. Och uppgifterna om att G. suttit i samma cell som dessa tyskar hade kontrollerats och visat sig stämma.

Vinogradov betonade att det ändå rörde sig om muntliga utsagor som ej gick att kontrollera.

Fråga 8: Roedel hade återfunnits i registerjournalen i Lubjanka och Lefortovo samt i förhørsjournalerna. Herr Magnusson hade sett dess böcker. Roedel kom till Lubjanka den 6/12 1944, flyttades den 25/5 1945 till Lefortovo till cell 203 där också R.W. placerades. Den 1/3 1947 flyttades han med R.W. till cell 7 i det inre fängelset. Vidare fanns antecknat att han den 15/10 1947 sändes till läger. I detta sammanhang erhöll han sina personliga ägodelar men det fanns inga uppgifter om till vilket läger han sändes. Nikisjkin fortsatte kontrollen.

Magnusson frågade vilka utsikterna var att något material kunde återfinnas om Roedel - person eller utredningsakt?

Vinogradov förklarade att man som vanligt genomsökte MVDs informationscentrums register + det särskilda arkivets kartotek. Vidare undersökte man

i KGB arkiven om det kunde finnas något kriminalärende. Återfanns uppgifter om det aktuella lägret kunde dossien finnas i de lokala informationscentrumet vid MVDs regionala styrelse. Men idag var lägret ännu okänt. Därför hade cirkulär sänts till alla fängelser och läger.

Magnusson tackade för informationen och konstaterade att Roedel var en av nyckelpersonerna.

Nikisjkin tillade att det ibland men sällan förekom fall när läger inte angavs. Så var fallet särskilt vad gällde utlänningar.

Von Dardel nämnde att det tyska krigsfångenvittnet Josef Bannert sagt sig veta att Roedel i januari 1948 förts från Lubjanka till Vorkuta där han avled i februari 1948.

Ett annat vittne Tekkert sade att Roedel var i tegelbruk 2 i januari-februari 1948 med B.

Nikisjkin noterade och önskade ytterligare information från svenska sidan.

Mötet avslutades för dagen.

onsdag den 11 juni:

Sokolov tackade för gårdagens mottagning och återgick till punkten 9 i PM av den 16 mars.

Magnusson önskade först överlämna i går utlovade kopior rörande Roedel respektive Schlüter/Scheuer.

Vinogradov övergick till fråga 9: Själv hade han arbetat i arkivet sedan 1962 men kunde inte anse sig tillhöra den kategori arkivmedarbetare som det handlade om i frågan. Det var viktigt att konkret avgöra vilka frågor det handlade om. I fjol sommar hade V. tagit upp R.W. ärendet med två äldre arkivmedarbetare i samband med begravningen av en kollega. De svarade att ärendet för dem var känt bara inom ramen för vad som publicerats i pressen.

Frågan borde också riktas till Nikisjkin eftersom organisationerna tidigare haft ett gemensamt arkiv och en del pensionerade medarbetare kunde hålla kontakten men för att mötet ej skulle bli formellt måste specificeras vilka frågor som avsågs diskuteras.

Magnusson nämnde två omständigheter som låg till grund för önskan att träffa dessa medarbetare: det gällde för det första hanteringen av arkivdokument på den tiden. Kanske kunde någon ha kommit i kontakt med akter rörande R.W. eller tillhörigheterna till "fånge nr 7" eller "i cell nr 7" som S. talat om. För det andra kanske någon kunde ha hört om förstörelse av dokument, överstrykning av namn. Frågan kanske bäst överlämnades till intervjugruppen.

Vinogradov påpekade beträffande den sista frågan att journalerna inlämnats till bevaring i arkivet från fängelset och att det ej var uteslutet att överstrykningarna gjorts där. Frågan kunde överlämnas till intervjugruppen. Dessvärre hade den kandidat som V. haft i åtanke avlidit men sökandet fortsatte.

Fråga 10: Inget ytterligare än vad som tidigare meddelats om T.K. fanns att berätta.

Magnusson undrade om det svaret innefattade material från första huvudstyrelsen vilket V. bekräftade. Nikonov sysslade med denna fråga personligen och naturligtvis kunde den svenska sidan i sina egna kontakter med Primakov fråga om detta. En upprepad fråga från säkerhetsministeriet vore emellertid inte "etisk" eftersom man direkt talat med de tjänstemän som hanterat den officiella förfrågan och dessa lämnat ett slutgiltigt svar att inga ytterliare uppgifter fanns.

Magnusson sade att den svenska sidan kunde ta kontakt med herr Primakovs organisation och möjligen ytterligare diskutera denna fråga i arbetsordning, vilket Vinogradov instämde i.

Fråga 11: gällde Berias/Abakumovs åtalsakter.

Magnusson inflikade att frågan tagits upp tidigare varvid det nämnts att det i princip var möjligt för ambassadmedarbetare att titta på dessa akter.

Vinogradov förklarade att Berias akt fanns arkiverad vid det militära statsåklagarämbetet, och att han personligen sett åtalet mot Beria så sent som för några dagar sedan. Också åtalet mot Abakumov hade studerats och i ingendera av dokumenten fanns något om R.W. Detta var det slutliga svaret.

Magnusson undrade om det ändå i princip skulle vara möjligt att få studera dessa akter eftersom de kunde ge information om tidsatmosfären.

Vinogradov tillbakavisade detta och sade att inget sådant av intresse framkom i akterna. Själv hade han inte fullmakt att ge tillåtelse till detta. Svenska sidan fick själv avgöra om man trodde eller inte på den ryska informationen.

Magnusson sade att det ej handlade om detta - naturligtvis trodde man på beskedet.

Sokolov erinrade sig att anklagelseakterna mot Beria upplästs i radio 1953. Han mindes detta själv från sin vistelse vid ambassaden i Berlin. Akterna handlade om stora politiska frågor och omfattade bl a Kirovs misstroende mot Beria, Kodrovs kritik, synen på kollektivieringen m m. Det var givetvis otänkbart att det i akten som upplästes för massorna skulle finnas något om den okände R.W.

Vinogradov tillade att anklagelseakten mot Beria också publicerats i tidningarna och om densamma erbjöd historiskt intresse kunde man hjälpa till att ta fram dessa publikationer för den svenska sidan.

Magnusson uttalade förståelse för detta men underströk att han syftat på den samlade dokumentationen om Beria och Abakumov och givetvis ej bara anklagelseakten. Hade verkligen allt material kontrollerats för att belysa denna period och dess problem?

Vinogradov upprepade att R.W. ej berördes i akterna. Magnusson undrade om också Abakumovs akter fanns i militäråklagarämbetet vilket förnekades av Vinogradov. Akterna fanns i KGB arkiven och hade studerats för två år sedan.

Magnusson noterade att Abakumov arresterats 1952 och avrättats 1954 och givetvis var högintressant eftersom han nämndes vid namn i noten av februari 1957.

Vinogradov uttalade förståelse härför men upprepade att alla protokoll studerats och att inget där fanns om R.W. eller för den delen andra svenskar. Givetvis kunde man gå igenom dokumenten igen för samvetets skull.

Von Dardel sade att det kunde finnas intressant material i anklagelseakten t ex var fanns Abakumov den 17 juli 1947: var han utomlands eller i Moskva? Kanske kunde också finnas anteckningar om huruvida Smoltsov kontaktat honom vid denna tidpunkt.

Vinogradov lovade kontrollera var A. vistats i juli 1947. Materialet från brottsutredningen hade emellertid inget med det att göra men det gick att undersöka om ministern skrivit under några order i juli 1947, av hans personliga akter kunde framgå uppgifter om tjänsteresor o s v.

Anteckningsböcker hade inte bevarats och inkallelser till ministeriet gjordes i allmänhet per telefon. Uppgifter härom fanns ej bevarade i arkiven.

Von Dardel undrade om inofficiella anteckningar kunde bevaras.

Vinogradov förnekade detta och sade att inga dagböcker från A. heller fanns.

Stalin hade Poskrebysjev som antecknade men något motsvarande fanns inte i KGB.

Magnusson refererade också till Stalins dokument. Kanske dessa visade om Stalin den 17-18 juli tog emot t ex Molotov och Abakumov?

Vinogradov påpekade att sådana uppgifter kunde finnas i presidentarkivet eller i Pichojas kontroll. En del material hade publicerats. Detta var det svårare för säkerhetsministeriets arkiv att kontrollera.

Magnusson undrade om inte Abakumovs sekreterare registrerade besökare i någon bok vilket Vinogradov förnekade.

Hallqvist sade att det bland det intressanta material som erhållits 1989 funnits såväl fickalmanacka som adressbok tillhörande R.W.

Vinogradov gjorde en utläggning med innehållet att han själv förfogade över sina egna anteckningsböcker och förmodligen skulle förstöra dem i framtiden. Han skulle emellertid undersöka Stalins kontakter med Abakumov.

Magnusson tackade för V.'s beredvillighet härtill och noterade att möjligheten fanns att vända sig direkt till militäråklagarämbetet. Vinogradov sade att det ej var svårt att få ett officiellt svar från ämbetet. Ett sådant kunde erhållas och lämnas i kopia till den svenska sidan.

Magnusson föreslog att frågan diskuterades ytterligare innan någon sådan hänvändelse gjordes.

Vinogradov övergick till fråga 12: Frågan hade besvarats föregående dag.

Fråga 13: Frågan var intressant. Några sådana uppgifter hade inte återfunnits vid genomgången av Smersjmaterialet. Det handlade om fonder från de militärförband som var i Budapest. För att få ett avgörande av denna fråga behövdes emellertid kompletterande uppgifter, när hölls förhör, var osv.

Magnusson sade att information redan överlämnats rörande personer som förhörts - det rörde sig om fyra medarbetare - i februari och i början av mars 1945 i Budapest.

Vinogradov svarade sig ej ha sett detta dokument varpå Magnusson svarade att detta lämnats till Zjuravljev men att den svenska sidan givetvis också kunde skicka en kopia till herr Vinogradov.

Von Dardel sade att Anger fortfarande var i livet och Hallqvist tillfogade att också Berg och Bauer fortfarande var i livet.

Vinogradov underströk att materialet mycket väl kunde ha bevarats men att man måste närmare veta var detta skulle eftersökas. Kanske den svenska sidan kunde fråga dessa tre medarbetare om de mindes vilken konkret avdelning av Smersj - armé - division som förhört dem?

Det kunde också ha varit den militära underrättelsetjänsten som frågade och i så fall kunde en förfrågan tillställas försvarsministeriearkiven.

Inte heller kunde man utesluta att uppteckningar rörande förhören gjorts av den svenska missionen, men inga som helst svenska dokument från denna tid hade uppvisats.

Den egna erfarenheten sade att sådana uppteckningar kunde vara mycket mer korrekta än förnyade utfrågningar många år senare.

Magnusson lovade överlämna det material som fanns och noterade att nästan allt material offentliggjorts redan 1980. Dessutom hade minst två av de omnämnda skrivit böcker om den aktuella perioden.

Von Dardel ville dock inte att förhoppningarna skulle överdrivas. R.W. arresterades på Pest-sidan av Malinovskijs armé medan Berg/Bauer var på Buda-sidan där Tabuchin styrde.

Vinogradov sade att det inte utgjorde några problem. Vittnesmålen behövdes för den fördjupade utredning som arbetsgruppen nu kommit till.

Fråga 14: Var förknippad med PM:et av den 1 juni varför svaren gavs tillsammans.

På rysk sida visste man ej vem Benedek var. Kanske var det bättre att fråga ungrarna direkt om detta eller att rikta frågan till Primakov. Också från säkerhetsministeriet kunde en sådan fråga riktas till underrättelsetjänsten men uppgifterna var ännu inte tillräckliga för att upprätta en bra förfrågan.

Själv föreslog V. att frågan först bearbetades frågan i Ungern och att man härvid koncentrerade sig på konkreta frågor. I PM fanns allt för mycket av gissningar och teorier. Det fanns emellertid inga uppgifter som bekräftade att man i Sovjetunionen planerade en rättegång mot sionister

vid den aktuella tidpunkten. Om man indirekt antog att det handlade om att döma personer av judiskt ursprung förbereddes senare rättegångar mot medlemmar i "judiska anti-fascistiska kommittén" samt den välkända "läkarkomplotten". Varken i den förra eller senare förekommer dock R.W. I PM försökte man emellertid på något sätt koppla ihop detta med Istvan Betlen, men inte heller denna person figurerade i "anti-fascistiska kommittén" eller "läkaraffären".\*)

Dessa affärer var ej processaffärer utan enskilda brottmål, d v s ej förenade i ett block som t ex processen mot "högertrotskisterna".

Det fanns på rysk sida inga uppgifter om någon planerad rättegång mot sionisterna och ytterligare uppgifter om konkret sovjetisk inblandning, inklusive brevväxling, krävdes för att kontrollera frågan ytterligare.

Det hade fastställts att Betlen arresterats den 26 mars 1945 i Budapest och sedan förts av Smersj till Moskva. Han vistades i Butyrka. Från den 1 april 1945 hölls han p g a sjukdom i enrum i sjukhusavdelningen och dog den 5/10 1946 p g a sviktande hjärtverksamhet. 1947 i april när hustrun vände sig till utrikesministeriet, gavs från MGB information om makens död samt överlämnades en medicinsk akt för vidare befordran till hustrun.

\*) Vinogradov har missuppfattat frågan - se nedan

Betlen kunde givetvis inte ha med detta att göra 1948-49. För att undersöka närmare behövdes bättre informationer om den anonyme säkerhetsmannen i Ungern.

(Hallqvist och Makinen lämnar mötet för avresa till flygplatsen.)

Magnusson framhöll att uppgifterna grundade sig på svenska intervjuer med AVO tjänstemän samt att informationen presenterats i utdrag. Kanske kunde ytterligare något framkomma vid förnyad genomgång av intervjuerna. Ytterligare frågor hade ställts till den ungerska sidan om vad som kunde finnas i arkiven rörande denna sak men något svar hade ännu ej erhållits.

Det var intressant att Vinogradov kunnat avfärda uppgiften om Betlen-R.W. 1948-49, men kanske borde medtas i beräkningen att tidsuppgiften kunde vara oprecis. liksom uppgiften att de "varit tillsammans". Rörande förberedelserna för sionisträttegången avsågs just en senare tidpunkt. Det torde vara allmänt bekant att sådana förberedelser gjordes åtminstone i Ungern och Tjeckoslovakien. Från svensk sida fick man återkomma med kompletterande upplysningar.

Vinogradov noterade att Magnusson instämt i förslaget att först och främst officiellt material skulle ligga till grund för den fortsatta efterforskningen. Olika slags uttalande och intervjuer skulle alltid hanteras försiktigt.

Magnusson höll med härom.

Sokolov hade ett resonemang som grundade sig på missförstånd av det överlämnade vittnesmålet.

Vad gällde Slansky-processen 1952 så hade denna anti-semitiska övertoner liksom den sovjetiska s.k. läkaraffären 1952. Det måste dock konstateras att en stor tidsrymd förflutit mellan 1948-52. Dessutom borde noteras i sammanhanget att om R.W. påtänkts till detta vore det nödvändigt att behålla honom i livet. Men än så länge fanns inget som vittnade om det.

Magnusson var överens med herr Sokolovs historiebeskrivning men det måste förtydligas att uppgiften i PM om 48-49 endast avsåg att R.W. då var i Lubjanka. Detta årtal kunde för övrigt vara oprecist, kanske rörde det sig om 1947. Uppgiften om sionist-rättegången hänförde sig helt till 1952. Det var två olika frågor.

Vinogradov övergick till fråga 15: I Karasjovs personliga akt fanns inget om R.W. Inte heller fanns något i akterna rörande den avdelning som K. ledde. I sammanhanget kunde också konstateras att inte alla nomenklaturaakter bevarades. Den efterfrågade Isak Friedmann föddes 1902 och avled 1967.

Von Dardel frågade om ordern rörande överflyttning av R.W. från Lefortovo till Lubjanka 1947 påträffats i K. akt eller någon annanstans?

Vinogradov noterade att K. undertecknat många sådana ärenden och det aktuella dokumentet som påträffats av Roginskij och Birstein fanns i Horst Kitschmanns dossier.

Fråga 16: Berias närmaste medarbetare avrättades, det gäller t ex sekretariatets chef och ministrarna, personer som Kabulov, Mamalov, Goglidze m fl.

Magnusson undrade om det innebar att också privatsekreterarna och assistenterna avrättades. Vinogradov genmälde att givetvis inte hela ministrarnas apparat arkebuserats. Vad gällde Beria hade emellertid många personer dragits in i processen, t ex Gertsovskij m fl. Det var nu svårt att samla alla kvarvarande och fråga vem som stått Beria nära. Knappast skulle det ge något bättre resultat.

Magnusson betonade att det inte gällde någon fullständig kontroll av hela perioden. Intresset gällde nära medhjälpare som utförde ministrarnas order.

Vinogradov upprepade att det gällde sekretariatets chef Mamalov samt bevakningschefen överste Serkisov. Båda avrättades.

Fråga 17: Diskuterades föregående dag.

Fråga 18: Frågan skulle utredas närmare av Nikisjkin.

Fråga 19: Herr Magnusson och Roginskij hade sett dessa registerböcker och kunde om intresse fanns få se dem igen.

Magnusson sade att det ej var nödvändigt men att han önskade nämna andra journaler om inkallelse till förhör. Herr Vinogradov hade i går överlämnat

en förteckning över de personer som deltagit i R.W. arbetet. Det vore också intressant att få en fullständig förteckning över vilka personer dessa förhørsledare utfrågat under perioden 1945-47. Det borde vara ganska enkelt att sammansätta en sådan förteckning och intresset gällde de förhørsledare som utfrågats av intervjugruppen liksom ytterligare några namn.

Vinogradov sade att detta borde vara möjligt och Ziborov tillade att det fanns logik i upprättande av en sådan förteckning.

Vinogradov varnade dock för att också andra namn på personer som inte hade med ärendet att göra kunde komma in i listan och befarade att detta skulle få en snöbollseffekt för utredningen.

Magnusson sade sig vara medveten om detta men att förteckningen skulle ge en bra profil över förhørsarbetet.

Vinogradov övergick till fråga 20: Frågan hade redan tidigare besvarats. Det rörde sig om en lagerlokal.

Fråga 21: För närvarande hade båda sidor praktiskt taget samma dokument men om den svenska sidan förfogade över ytterligare informationer rörande den svenska Budapestmissionens verksamhet som gjorde det möjligt att jämföra respektive sidors tidsschema skulle kanske än mer exakt bild av färdvägen kunna upprättas.

Svenska sidan ombads därför på nytt gå igenom sina arkiv samtidigt som man på rysk sida skulle fortsätta sökandet i försvarsministeriearkiven.

Magnusson anslöt sig till V. förslag och sade att detta arbete måste uträttas före utredningen kunde betraktas som avslutad. Detsamma rörde givetvis Langfelder.

Vinogradov återtog med fråga 22: Också rörande denna fråga krävdes ytterligare information. Något resultat hade inte uppnåtts.

Persson sade att den person som haft kontakterna i Berlin hörts men att denne ej önskade ge information om vilken person som varit kontaktman på östsidan. Enligt uppgift rörde det sig om två personer från KGB eller GRU som speciellt sänts till Berlin för att diskutera frågan. Det borde finnas informationer i Stig Wennerströms akt i GRU om detta och det kunde betraktas som angeläget att denna sak undersöktes.

Ziborov rekommenderade den svenska sidan att parallellt med den ryska utredningen i Moskva i ärendet kontakta de tyska säkerhetsorganen i f d Östtyskland. Frågan kunde också tas upp med I. om samtalet med honom blev av.

Vinogradov undrade om herr Persson som yrkesman inte misstänkte att det bara rörde sig om ett spel.

Persson betonade att den svenske uppgiftslämnaren deltagit i flera tidigare utväxlingar samt att frågan om utlämning av Wennerström ej varit ett svenskt förslag utan ett ryskt.

Ziborov sade att av det material som erhållits ej framgick att det rörde sig om R.W. i utbyte.

Persson instämde. Frågan gällde att få ut Wennerström och den svenska representanten svarade "ge oss R.W". Sedan utspann sig en diskussion huruvida R.W. var i livet vilket slutade med att den sovjetiske representanten bad om ytterligare information om R.W. Han återvände med frågan om den svenska regeringen var beredd att medverka till ett utlämnande av Wennerström varpå han senare fick ett negativt svar.

Vad gällde den tyska säkerhetstjänsten var den så vitt bekant alls ej inblandad i denna affär. Det rörde sig om en direktkontakt mellan den svenske representanten och en ryss. Möjligen kunde Vogel i Berlin ha varit inblandad.

Ziborov sade att av det material som erhållits - och det var ej så detaljerat - skapades intrycket att Vogel varit förmedlare. En kontroll av stasis arkiv kunde knappast vara överflödigt. Det fanns en reell möjlighet att material förvaras där.

Persson sade att en kontroll givetvis skulle genomföras av de östtyska arkiven.

Vinogradov sade att det också kunde röra sig om en annan underrättelsetjänst som s a s uppträdde under främmande flagg.

Persson kunde bara utgå från uppgifterna som den svenska representanten lämnat och denne hade varit övertygad om att det rörde sig om en sovjetisk person. Och intresset för Wennerström kunde bara vara ryskt.

Vinogradov sade att när ett spel pågår är det ibland okänt vems intressen som gäller. Allt händer i underrättelsetjänstens värld. Persson var överens om detta.

Sokolov undrade om den svenska sidan alltså avstod från att få R.W.

Persson sade att den svenska sidan vidhållit att det var R.W. man önskade i utbyte.

Sokolov övergick till nästa note av den 6/5 och Klassens vittnesmål. Det hade tidigare nämnts att en sådan fånge existerade men ingen uppgift fanns om att hans och R.W.s öden stött ihop. Nu skulle kollegorna kontrollera detta ytterligare och det underlättades av att Klassens person var känd.

Ziborov övergick till promemorian av den 20 maj.

Fråga 1: Det hade varit svårt att återfinna Gusev. Namnet var vanligt men det hade kunnat fastställas att ingen Smersj-medarbetare funnits med namnet Vadim Gusev. Ytterligare information hade mottagits om att Gusev efter kriget arbetade på Radio Moskvas ungerska redaktion och denna uppgift kontrollerades nu. Man vore emellertid tacksam för ytterligare information om denna person i synnerhet huruvida han varit Smersj-medarbetare eller ingått i den militära underrättelsetjänsten. Var något känt om hans tjänstgöring och om hans befattning - hans ålder?

Magnusson lovade att eftersöka ytterligare uppgifter. Det rörde sig om en pensionär som tjänstgjort som chef för den ungerska redaktionen.

Ziborov övergick till fråga 2: Episoden var komplicerad och förvirrande. Problemet var att en medarbetare, Kukin, återfunnits i underrättelsetjänsten men enligt ryska uppgifter befann han sig utomlands under den aktuella perioden. Förfrågningar hade vid olika tillfällen sänts till första huvudstyrelsen (PGU) utan att något framkommit om R.W.

Dessutom stod det i promemorian att vittnet visat sin arbetsbok av vilket framgick att han den 14/3 1950 anställdes i styrelsen för inrikesavdelningen vid Moskvas statssovjets exekutivkommitté. Genom herr Nikisjkin hade uppgifterna officiellt kontrollerats. Uppgiftslämnaren hade också meddelat att han avskedats den 12/6 1953 vid personalbegränsningar. Av Nikisjkins efterforskningar framgick att det den angivna tiden ej existerade någon "styrelse för inrikesärenden vid Moskvas statssovjets exekutivkommitté". Milisen kallades för "Moskvas milisstyrelse". Med hänsyn till detta och andra oklara uppgifter vore det mest effektivt att intervjugruppen fick tala med vittnet.

Magnusson sade att försök skulle göras att kontakta denna person och se om han var beredd att låta sig intervjuas.

Det fanns också en stämpel i arbetsboken och vittnet gjorde gällande att uppgiften var en täckinformation för arbete vid PGU. Givetvis hade den svenska sidan ingen möjlighet att bedöma denna uppgift. En fråga var också om Kukin varit utomlands hela den aktuella perioden.

Ziborov sade att så var fallet praktiskt taget. 1972 avslutade han sin tjänstgöring p g a sjukdom.

Magnusson frågade om han varit utomlands i oktober-november 1950 vilket Ziborov bekräftade.

Von Dardel undrade om det rörde sig Konstantin Michailovitj Kukin som varit resident i London och Ziborov bekräftade att det rörde sig om Konstantin Michailovitj.

Von Dardel undrade om det rörde sig om den person som haft hand om de kända spionerna, varvid Vinogradov med ett skratt konstaterade att von Dardel kände till alla de sovjetiska residenterna.

Magnusson undrade om vittnesmålet innehöll korrekta uppgifter för övrigt.

Ziborov sade att om han här skulle bekräfta att R.W. flyttats från Lubjanka till Vladimirfängelset skulle samtalet få en helt ny inriktning. Episoden var i sin helhet oklar och det fanns inga som helst dokumenterade bevis på vad han sade.

Dessutom kunde man betvivla att en person med en sådan befattning skulle kunna ha varit så bra informerad i en så delikat och topphemlig fråga. Det var Ziborovs personliga mening, och han syftade på uppgiftslämnaren.

Man kunde också tvivla på att en yrkesman som Kukin skulle berätta något sådant. Man kunde bara tänka på den konspirativa atmosfären och förbudet att överhuvudtaget tala om agentvärkning. Kukin skulle i praktiken kunna ha ställts inför tribunalen för ett sådant avslöjande.

Magnusson frågade om det funnit något hemligt hus i Ismajlova som kunnat användas för det aktuella syftet samt huruvida Kukin varit chef för underrättelseseskolan. Förekom för övrigt någon stämpel med texten "KM-NJET".

Ziborov sade att han ställdes inför en delikat situation. Han hade ej fullmakt att svara på den första frågan vilket däremot Primakov hade. Den andra frågan var inte aktuell under den omtalade perioden men det kunde inte uteslutas att Kukin under någon period av sin tjänstgöring varit chef för någon underrättelseseskola. Vad gällde stämpel "KM-NJET" så var det svårt att bedöma rutinerna inom underrättelsetjänsten på 50-talet men det föreföll inte sannolikt att sådana stämplat sattes på dossierna, bara på enskilda dokument och vanligtvis utan sådana förkortningar.

Von Dardel nämnde att han från samma källa där han läst att Kukin varit resident hämtat att det i en speciell sal i PGU fanns ett porträtt av bl a Kukin. Kanske kunde en kopia av fotografiet visas för uppgiftslämnaren för att kontrollera om han visste vem han talade om.

Kozlov inflikade att närvarande representanter ej var kompetenta att diskutera denna fråga. Man representerade säkerhetsministeriet ej underrättelsetjänsten och frågan borde hänskjutas till Primakov. Det gick överhuvudtaget inte att tala med Kukin eller någon annan underrättelsetjänsteman utan tillstånd från Primakov.

(Avbrott i förhandlingarna. Vice utrikesminister Kolokolov bjöd på officiell lunch i utrikesministeriets gästvilla och överlämnade i detta sammanhang bl a en del MID-dokument till ambassadör Berner).

Ziborov övergick till fråga 3: Fru Sjeremets hade eftersökts för att fastställa huruvida hon verkligen under aktuella tiden varit i Lubjanka men ytterligare information behövdes för att efterforskningen skulle krönas med framgång. Framför allt vem källan varit till informationen att det rörde sig om en svensk diplomat.

Enligt då existerande ordning för flyttning av fångar i det inre fängelset, skulle undvikas att dessa träffade varandra vid förflyttningar i korridoren. Ett särskilt system hade upprättats för att utesluta möjligheten till möten.

Kozlov tillade att även om fångar av en slump träffades gavs genast order "ansiktet mot väggen" varför vittnesmålet att hon sammanträffat med en svensk diplomat inte framstod särskilt tillförlitligt.

Magnusson lovade att på nytt undersöka vittnesmålet men sade sig inte tro att det därav framgick källan till att det rörde sig om en svensk diplomat.

Von Dardel framhöll att systemet för förflyttning av fångar var känt men att det även i Lubjanka säkert kunde förekomma att fångar möttes och t o m bytte några ord.

Ziborov lovade undersöka men efterfrågade ytterligare information.

Sokolov övergick till promemorian av den 1 juni.

Fråga 1: hade diskuterats.

Fråga 2: brevet hade eftersökts men påskriften vittnade om att dokumentet ej fanns i MID. Ett brev gick till adressaten Molotov och en kopia skulle ha varit kvar. Kollegorna hade studerat alla arkiv men ej funnit dokumentet.

Nikonov hade tillfrågat ministerrådets arkiv men hade fått ett negativt svar.

Det var ej reellt att dra paralleller med frågan om Molotov-Ribbentrop-pakten eftersom Molotov i det läget tjänstgjort endast i utrikesministeriet. Gromyko hade senare varit såväl utrikesminister förste vice ordförande i ministerrådet samt politbyråmedlem och ändå endast haft ett sekretariat med några biträden. Var och en med ansvar för sitt verksamhetsområde - centralkommittén, MID osv.

Fallet 1939 hade att göra med att Molotov lämnade MID och behövde rensa kassaskåpet. En del dokument sändes till centralkommittén och en del till MID. Det fanns i MID fullständig uppsättning dokument från Molotovs sekretariat - inga personliga akter hade lämnats kvar - det rörde sig om en mycket disciplinerad människa.

Tatjana Uspenskaja som varit hans sekreterare (nu avliden) bevarade alla dokument och förde ett noggrant arkiv. Efter det att Molotov lämnat MID arbetade hon i arkivet.

Fråga 3: Hade tidigare diskuterats.

Vinogradov övergick till fråga 4: Sudoplatov hade nyligen rehabiliterats. Det var en framstående underrättelsetjänsteman som under kriget sysslade främst med frontarbete: förberedelse av partisangrupper för användning i fiendens bakre linjer m m.

Sudoplatov hade inget med krigsfångar eller utredningar att göra. Det var idag en gammal människa och det borde klargöras huruvida det ändamålsenligt att intervjua honom.

Magnusson sade att detaljer om hans karriär ej var kända. Hans namn hade dykt under en av intervjuerna och han hade utfört en viktig roll på sina verksamhetsfält. Kanske kunde han ha något att berätta i synnerhet som han på senare tid givit flera intervjuer, bl a i Novoje Vremja.

Vinogradov sade att ett selektivt urval måste göras så att man ej fick en snöbollseffekt. Processen skulle annars bli ändlös.

Magnusson sade att här anade en sten men kanske var det obefogat.

Vinogradov underströk att man ej kunde säga nej till en önskan uttryckt av gästerna.

Magnusson betonade att det bara rörde sig om huruvida han kunde känna till något om R.W.

Vinogradov höll med om att Sudoplatov ej varit vittne typ Sjeremetj. Han kanske kunde säga ja eller nej. Frågan borde lösas i arbetsordning.

Sokolov undrade om det fanns kompletterande frågor och Magnusson svarade att ytterligare frågor skulle överlämnas i skriftlig form.

Vinogradov återkom till förslaget om ett möte för att avgöra vilka frågor som redan kunde betraktas som besvarade.

Magnusson upprepade att man ibland nödsakades återvända till frågor för att få ytterligare nyanser eller kompletteringar. Det kunde vara en poäng att i lugn och ro efter mötet gå igenom materialet och avgöra vilka frågor som kunde avföras från dagordningen. Samtidigt kunde aldrig uteslutas att behov uppstod att återvända till någon fråga om ny information inkom. Under innevarande möte hade utkristaliserats hur arbetet kunde gå vidare. Den ryska sidan hade sagt vilket arkivarbete som fortsatte och uppslag hade givits om hur arkivarbetet skulle organiseras. Vad gällde Primakovs arkiv hoppades man på ryskt stöd. Det var också angeläget att intervjuarbetet skyndsamt fortsatte före sommarsemestrarna.

Vinogradov förtydligade att varje fråga krävde vetenskapligt arbete, kontroller och personella resurser. Ibland inkom nya frågor alldeles innan arbetsgruppsmötet. Denna faktor kunde man kanske ta större hänsyn till i framtiden.

Von Dardel ansåg att det var angeläget att upprätta en prioritetsordning om vad som kunde göras före och under sommaren.

Sokolov anslöt sig till denna uppfattning och föreslog preliminärt ett nytt arbetsgruppsmöte i

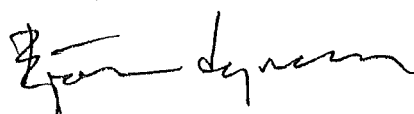
september-oktober. Från rysk sida önskade man också aktualisera frågan om information till bl a Europarådet och enskilda länder. Nyligen hade på irländskt initiativ R.W.frågan tagits upp på ett sätt som visade att man i Europarådet ej alltid var medveten om arbetet i den gemensamma arbetsgruppen.

Dessutom önskade Sokolov efterhöra den svenska sidans syn på publicering av information om arbetsgruppens möte i MIDs tidskrift Vestnik.

Magnusson försäkrade den ryska sidan om att man från svenskt håll informerade om arbetsgruppens verksamhet. Sådan information hade bl a givits till Europarådet, även till dess parlamentariker. Inte alltid hade emellertid sådan information effekt på ledamöterna.

Givetvis fanns ingen invändning mot publicering av dylik information i Vestnik.

Mötet avslutades.

  
Björn Lyrvall

Svenskt-ryskt arbetsgruppsmöte i RW-ärendet:  
Svenska delegationen

Hans Magnusson, minister , Sveriges ambassad Moskva, (ordf)

Guy von Dardel

Carl Persson, f.d. rikspolischef

Martin Hallqvist, ambassadör, UD

Marvin Makinen, rep. internationella Wallenbergkommissionen

Björn Lyrvall, ambassadsekreterare, (sekr)

Magnus Dahnberg, ambassadsekreterare (tolk)

**Svensk-ryskt arbetsgruppsmöte i RW-ärendet:**

**Ryska delegationen**

Vladimir Vasiljevitj Sokolov, bitr arkivchef MID (ordf)

Konstantin Sergejevitj Nikisjkin, chef för MVD's centrum för rehabilitering av den politiska repressionens offer

Vladimir Konstantinovitj Vinogradov, bitr. chef säkerhetsministeriets (MB) centrala operativa arkiv

Andrej Jevgenjevitj Ziborov, bitr avdelningschef MB

Aleksander Andrejevitj Kozlov, chefsinspektör MB

Valerija Fedorovna Orlova, expert rättskriminologiska institutet (VNNISE Minjust Rossii), professor

Vjatjeslav Aleksejevitj Nikonov, oberoende expert

Igor Borisovitj Demko, förstesekr, MID (sekr)

Aleksandr Jevgenjevitj Sjapel, attaché MID (tolk)



SVERIGES AMBASSAD  
MOSKVA

PROMEMORIA

R 18 SL

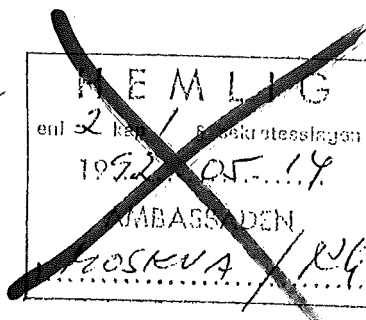
Handl: Min. H Magnusson

1992-05-14

Ex m hbr Magnusson-Hallqvist  
1992-05-14

*Exp. 920514/RL*

HEMLIG



Raoul Wallenberg - den svensk/ryska arbetsgruppen

Förteckning över frågor som ännu måste besvaras samt åtgärder som behöver vidtas innan man kan anse att gruppen avslutat sitt arbete. Förteckningen är inte nödvändigtvis uttömmande.

I. Intervjuer

a) Härunder uppräknas namnen på de personer som behöver intervjuas.

b) Det skulle också vara av värde att kontakta de personer som deltog i handläggningen av Wallenberg-ärendet i MID och KGB 1956.

II. Arbetsgruppen

Arbetsgruppen skulle kunna konsultera t ex Arkadij Vaksberg såsom historiker. Man skulle också kunna inbjuda en svensk historiker, Kristian Gerner, för att denne skall ge sin bedömning av befintligt material. Man bör också inbjuda en medarbetare från f d Centralkommittén och presidentens arkiv.

Man bör sannolikt utnyttja medlemmarna i professor von Dardels internationella kommission för att gå igenom viktiga arkiv på samma sätt som gjordes i Vladimirfängelset 1990.



### III. Arkivarbetet

Det skulle vara värdefullt att från ryska sidan få en så detaljerad förteckning som möjligt över de arkiv och dossierer som gåtts igenom och dessutom erhålla information om resultaten av denna genomgång. Det skulle också vara önskvärt att på samma sätt få en klar föreställning om vilka arkiv som ännu återstår att gå igenom.

Det kan röra sig om Smersj arkiv, arkivet i Första huvudstyrelsen i f d KGB, presidentens arkiv, f.d. Centralkommitténs arkiv, Försvarsministeriets arkiv, arkiven från lägren Verchneural'sk, Aleksandrovska och Vorkuta.

Svenska sidan skulle vilja påminna om redan uttryckta önskemål att få kompletterande material från MID:s arkiv. Det rör sig om följande:

- Material om Mjasnikov-affären 1961-65;
- material rörande Kalinskij/Kaplan från slutet av 70-talet;
- brev från en person i Charkovs oblast (Sjirjagin) 1956;
- chiffferteleggram från sändebudet Kollontaj där hon särskilt informerar om sitt samtal med den svenske utrikesministerns hustru rörande Raoul Wallenberg.

Som tidigare bör medlemmar av arbetsgruppen ha möjlighet att granska enskilda intressanta dossierer.



IV. Frågor och åtgärder

- a) Finns det protokoll, d v s stenogram, från politbyråns sammanträden rörande Raoul Wallenberg? Finns det ytterligare material i Centralkommitténs arkiv om Raoul Wallenberg? Finns det material i presidentens arkiv?
- b) I maj 1956 bad Sovjetunionen om mer detaljerade vittnesmål rörande Scheue Schlüter, varför?
- c) Enligt ett icke antaget utkast till Centralkommittén i april 1956 skulle Wallenberg avlidit i Lefortovos sjukavdelning. Denna uppgift bör undersökas ytterligare. I samma utkast sägs att Wallenberg beskyldes för spionage.
- d) General Kabulov deltog troligen i utfrågning av Wallenbergs medfångar i juli 1947. Existerar arkivmaterial om dennes möjliga roll?
- e) Det skulle vara intressant att få veta vilken teknik KGB utnyttjade för att få de överstrukna texterna läsbara i liggarna.
- f) Det skulle vara lämpligt att företa ytterligare åtgärder för att få klarhet i Vorkuta-spåret i samband med överlämnande vittnesmål.
- g) Det skulle vara av värde att studera Gogoberidzes dossier.
- h) Har man påträffat något arkivmaterial om Roedel? Var har man letat?
- i) Den svenska sidan skulle vilja samtala med äldre arkivmedarbetare i KGB som arbetade tillsammans med Gertrovskij.



j) Existerade fortfarande arkivmaterial, t ex skriftväxling mellan myndigheterna, som skulle kunna belysa Michail Tolstoj-Kutuzovs roll i Wallenbergärendet?

k) Det skulle vara mycket intressant att granska dokumenten och anklagelseakterna mot Berija resp Abakumov.

l) Vem utfrågade Langfelder den 15 augusti resp 15 december 1945?

m) Det skulle vara intressant att studera innehållet i de förhör som fördes med andra medarbetare vid svenska beskickningen i Budapest 1945.

n) Det skulle vara värdefullt att få tag i material som förbereddes i Budapest till rättegång år 1953 vid utfrågning av Benedek (Avo?).

o) Har man granskat Kartasjevs personakt? Vad är känt om hans medarbetare Friedman?

p) Finns det nära medarbetare till Berija från slutet av 40-talet till början av 50-talet som fortfarande är i livet?

q) På vilket sätt registrerades och katalogiserades dokument i Centralkommitténs arkiv?

r) Det skulle vara viktigt att genomföra identifiering av alla nummerfångar i Vladimirfängelset.

s) Den svenska sidan skulle vilja bekanta sig med originalliggarna för extraordinära händelser i Ljubjan. Från denna har vi tidigare ett utdrag i kopia.



t) Den lokal i KGB där man upptäckte Raoul Wallenbergs personliga tillhörigheter, är det samma lokal där Gertsovskijs särskilda arkiv befann sig?

u) Det skulle vara nyttigt att uppdra åt någon att rekonstruera Raoul Wallenbergs väg från Budapest till Moskva med hjälp av tillgängligt material.

v) Vi önskar mer information om försöket att få till stånd en utväxling av Wallenberg mot Wennerström.



1992-06-01

*Raoul*

Raoul Wallenberg

1. Svenska representanter intervjuade för några år sedan en f d medarbetare i den ungerska säkerhetstjänsten (AVO). Denne uppgav därvid att han 1947 hörde talas om RW i samband med utredningar om krigsförbrytelser under kriget. (1948 ~~erför~~ han av en nära medarbetare till AVO-chefen Peter Gabor att RW sänts till Ungern för det amerikanska spionagets räkning.) 1948-49 fick AVO uppgifter om att RW befann sig i Ljubjanka tillsammans med den ungerske greven Istvan Bethlen. Båda två skulle enligt AVO-chefens ställföreträdare ha förhörts personligen av Berija. RW skall ha dömts till 15-20 års fängelse för spioneri av en sovjetisk säkerhetsdomstol och sedermera sysslat med översättningsarbete.

Mot slutet av 1952 fick AVO-tjänstemannen uppgifter om att män i Ungern, Sovjetunionen och Tjeckoslovakien förberedde rättegångar mot sionister. I Moskva spelade den s k läkarkomplotten en viktig roll i sammanhanget.

I januari 1953 uppdrogs AVO-tjänstemannen att bli analytiker av förundersökningsmaterialet inför sionist rättegången. Av sovjetiska rådgivare fick han veta att RW skulle bli ett viktigt vittne (oklart på vilket sätt). Några veckor senare fick han i uppdrag att utreda allt som rörde RW:s verksamhet och förhörde sedan ett dussintals personer som 1944-45 känt RW i Budapest. Under förhören framkom inga komprometterar

uppgifter om RW. De ryska rådgivarna blev irriterade och framhöll att det man i Sovjet visste om RW måste kunna bevisas i Ungern. Tjänstemannen blev därefter avkopplad från ärendet. Undersökningen lades ned efter Stalins död.

1954-55 visade en sekreterare till den sovjetiske säkerhetsrådgivaren Isjtjenko kopior från förhör i Ungern om RW:s verksamhet där. "Nu" kunde man dock inte finna RW i Sovjetunionen, framhöll han.

2. Under Jakovlevkommissionens ansträngningar att påträffa de hemliga tilläggsprotokollen till Molotov-Ribbentroppakten för några år sedan påträffades vid genomgång av "kantseljarnije dela" (kansliakter) i utrikesministerns sekretariat, en akt där två medarbetare till Molotov bekräftade att den ene överlämnat och den andre mottagit åtta dokument från utrikesministeriets särskilda arkiv (i april 1946). Dokumenten överlämnades alltså från Molotovs närmaste medarbetare i sekretariatet i Kreml till chefen för sekretariatet i NKID.

Har man försökt utröna om några sådana spår (d.v.s. ett motsvarande protokoll) kan finnas av Abakumovs brev till Molotov den 17 juli 1947?

3. Som komplettering och rättelse till uppgifter som lämnades i aide-mémoire 1992-05-18, om att första huvudstyrelsen (Kukin) skulle ha försökt värva RW i början av 50-talet kan följande sägas. Vår uppgiftslämnare arbetade ej i arkivet utan som referent hos Kukin. Han fick i uppgift att hämta RW:s akter i arkivet och föra dem till huset i Izmajlovo, där Kukin då befann sig. Det fanns en personakt och en agenturakt om RW, men i agenturakten skulle inga nya dokument ha tillkommit efter 1947. Det uppges också att RW efter 1947 skulle ha suttit i Vladimir under annat namn.

Kukin skall senare ha sagt att RW var ointressant, då han var en alltför hederlig människa.

En annan person som kan veta något är Polekov som var chef för femte sektionen (arkiv?) under Kukin.

4. Ambassaden anser att Pavel Sudoplatov bör höras av intervjugruppen.



1992-06-02

Wallenbergärendet

Nya vittnesmål och frågeställningar

1. Enligt uppgift lär en f d medarbetare i Smersj Vadim Gusev, som deltog vid arresteringen av Raoul Wallenberg i Budapest, vara i livet och bosatt i Moskva. Kan denna uppgift verifieras?

2. Ambassaden uppsöktes nyligen av en person som påstod sig ha arbetat vid arkivet i KGB:s första huvudstyrelses femte avdelning under tiden 14 mars 1950 till 12 juni 1953. Chef för femte avdelningen uppges då ha varit överste Kukin, tillika chef för KGB:s högre underrättelseskola.

I oktober/november 1950 skall Kukin ha kallat till sig uppgiftslämnaren och bett honom hämta upp RW:s akt ur arkivet. Enligt sagesmannen hade RW efter vistelse i Ljubjankafängelset flyttats till Vladimir och senare till ett hus vid Ismajlovoparken i östra Moskva, i närheten av den byggnad där underrättelseskolan alltjämt skall vara belägen. Syftet med förflyttningen till huset var att söka värva RW i sovjetisk tjänst, detta på Berijas personliga order.

Efter någon vecka fick uppgiftslämnaren tillbaka akten utan att nya anteckningar gjorts. Den sista

anteckningen var en stämpel: "KM-njet" (=komprometterande material saknas).

Uppgiftslämnaren uppvisade arbetsbok av vilken framgick att han den 14 mars 1950 anställdes som medarbetare i "Inrikesavdelningen vid Moskvas stadssovjets exekutivkommitté" och avskedades p g a personalminskning den 12 juni 1953.

3. Fru Sjerenez Froma Frojmová har till Svenska ambassaden i Tel Aviv uppgivit att hon i februari-juli 1948 i Ljubjankafängelset i korridoren flera gånger sett en man som någon förklarade för henne vara svensk diplomat (se bif. papper).



Hans Magnusson